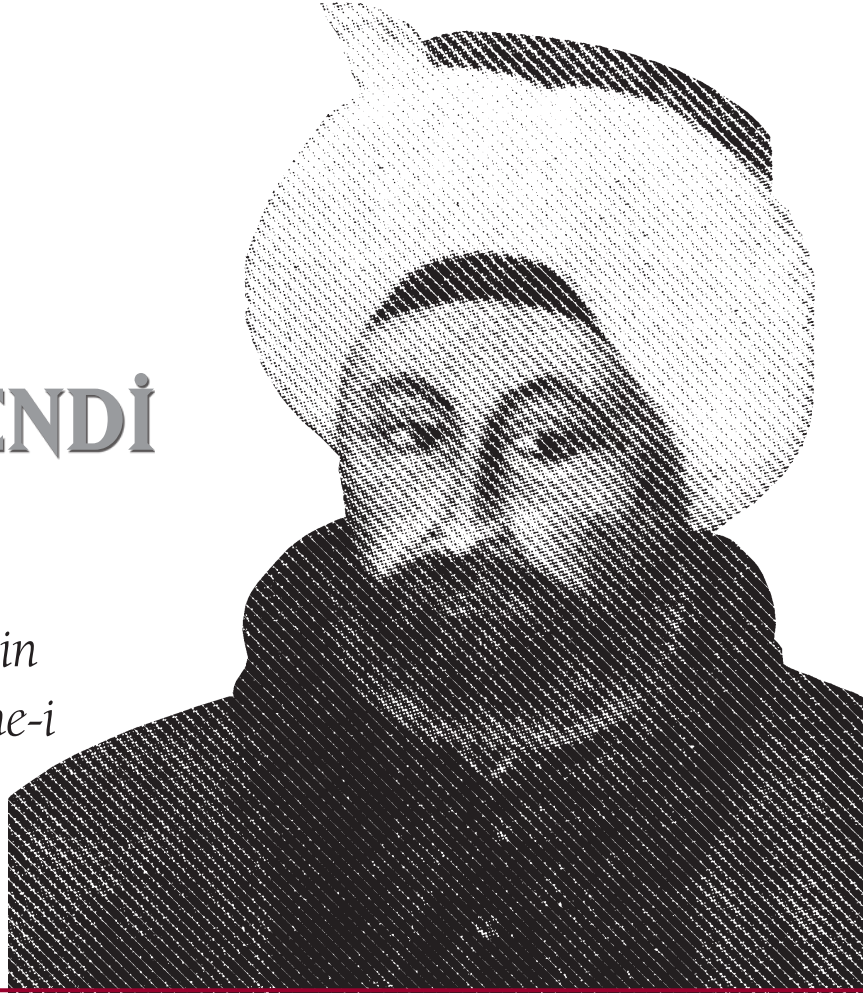

HEKİMBAŞI MUSTAFA BEHÇET EFENDİ

(1774-1834)

*Tıp Bayramı, her sene
Mustafa Behçet Efendi'nin
kurucusu olduğu Tıbhane-i
Amire'nin kuruluş
tarihi olan 14 Mart'ta
kutlanmaktadır.*

Kevser Atalık

Zamanın aydın fikirli hekimlerinden biri olan Mustafa Behçet Efendi 24 Nisan 1774 tarihinde doğmuştur. Mustafa Behçet Efendi nesillerce hekimlik yapmış bir aileden gelmektedir.¹

İyi bir tıp eğitimi almış ve bunun yanı sıra Arapça, Farsça, İtalyanca, Almanca ve Fransızca bilmektedir.² Sultan III. Selim'in sarayında 7 sene çalıştıktan sonra çok genç yaşta Hekimbaşı olmuştur (1803). Üç dönem Hekimbaşı olarak görev yapmış ve her hekimbaşılığı döneminde tıp eğitiminin yenilenmesi ve modern tıbbı geçiş için büyük gayret göstermiştir.³

İlk hekimbaşılığı sırasında Kuruçeşme'deki Rum okullarının içinde açılan "Rum Tıp Mektebi" (1805) ve Kasımpaşa'da açılan "Tersane Tibbiyesi" (1806) olmak üzere modern tıbbi öğretecek iki okulun açılmasında

Hekimbaşı olarak büyük rol oynamıştır. Ancak her iki okulun da ömrü uzun olmamış, okullar kısa süre içinde kapanmıştır.^{4,5}

İlk hekimbaşılığı sırasında açılmasına büyük gayret gösterdiği okullarla tıpta modernleşme ve süreklilik bakımından istediği amaca ulaşamamış olan Mustafa Behçet Efendi, üçüncü hekimbaşılığı döneminde artık daha fazla tecrübeye sahiptir ve bu defa amacına ulaşmak için eline geçen tüm fırsatları kullanmaktan çekinmemiştir. Bu dönemde Avrupa'da gelişen modern tıbbın Osmanlı'ya girememesi sonucu tıp uygulamaları kötüye gitmekte ve hekimlerin yetersiz kaldığı düşünülmektedir. 1826 yılında dönemin sultanı II. Mahmut yeniçerilerin yerine kurulan yeni ordu için hekim ve cerrah yetiştirilmesini istediğinde modern bir tıp okulu açılmasını teklif etmiştir.⁴ Tıbhane-i Amire adı verilen →

Şekil 1: Tıbhane-i Amire binası⁶
Resim: Ahmet Yakupoglu

Şekil 2: Tıbhane-i Amire'deki nişan töreni⁶
Minyatür: Ülker Erke

ve günümüzde eğitimine halen devam etmekte olan bu yeni okul 14 Mart 1827 tarihinde açılmış ve eğitime başlamıştır.⁶ Yine Mustafa Behçet Efendi'nin önerisi ile okulda Cerrah Sınıfı açılmıştır. Böylece daha kısa süreli eğitimle ordunun cerrah ihtiyacı karşılanacaktır. Bu girişim cerrahlik okulu Cerrahhane-i Mamure'nin açılmasını hazırlamıştır (1832).⁷

Mustafa Behçet Efendi Tıbhane-i Amire'nin ilk müdürü olmuş ve bu okulun gelişmesi için her fırsatı değerlendirmiştir. Öyle ki tıp hocaları ve öğrencilerin şevkini artırmak ve tıp eğitiminin önemini vurgulamak için Sultan II. Mahmut'tan tıp öğrencilerine rütbe ve nişan verilmesini talep etmiştir. Hekimbaşının bu talebinin kabul edilmesi ile Tıbbiye hem askeri bir okul

düzenine girmiş, hem de nişanlarla ödüllendirilmiş bir okul halini almıştır.^{8,9}

Mustafa Behçet Efendi nişan merasiminin yapıldığı (6 Mart 1834) 1834 yılının Mart ayı sonunda ani bir rahatsızlıkla hayatını kaybetmiştir. Büyük özverisi ile kurulmuş ve devamlı gelişerek günümüze kadar eğitimine hiç ara vermemiş olan bu okul, 1933 yılında İstanbul Tıp Fakültesi adını almış ve diğer tıp fakülteleri de bu fakülteden kaynaklanarak kurulmuştur.^{1,10}

Mustafa Behçet Efendi yıllarca büyük özveri ile hizmet ettiği tıp ilmi dışında astronomi, matematik ilimleriyle de ilgilenmiştir. Güneşin ve ayın tutulma zamanının yeni usulle hesaplanmasını önerdiği bir raporu hükümete sunmuştur. Ayrıca döneminin diğer aydınları gibi şiire de meraklıdır.³

Arapça, Farsça, İtalyanca, Almanca ve Fransızca olmak üzere 5 dil bilen Mustafa Behçet Efendi tıbbi, yazdığı ve tercüme ettiği eserlerle de büyük katkı sağlamıştır. Çiçek Aşısı (1801), Frengi Tedavisi Risalesi, Fizyoloji (1802), Buffon'un Tarihi Tabiisi (44 ciltlik dev eserin 2 cildini), Ruhiye Risalesi gibi eserleri tercüme ederek dilimize kazandırmış ve Kolera Risalesini yazmıştır.^{1,3} Mustafa Behçet Efendi'nin büyük çabalarla kurulmasını sağladığı Tıbhane-i Amire'nin kuruluş tarihi olan 14 Mart daha sonraları Tıp Bayramı olarak kabul edilmiş ve 1919 tarihinden itibaren gelenekselleştirilerek her yıl kutlanmıştır.² Bu tarihin geleneksel olarak kutlanması Birinci Dünya Savaşı sonunda ülke işgal altındayken okullarında işgal güçleriyle aynı ortamı paylaşmak zorunda kalan tıp öğrencilerinin bu durumu protesto etmeleri ile başlamıştır. Öğrenciler okullarının açıldığı 14 Mart tarihini kutlamak bahanesi ile bir toplantı düzenlemiş ve bu toplantıya işgal güçlerinde görevli doktorları ve şehrin ileri gelenlerini davet etmişlerdir. Toplantıda yapılan konuşmalarda bir şekilde "Bu şehrin sahibi biziz, burayı kimseye yar etmeyiz" şeklinde o dönemin psikolojisi içinde milliyetçi duygularla işgal kuvvetlerine karşı bir isyan dile getirmişler. Sonraki senelerde de okulun kuruluş yıldönümü kutlanırken bunun bir tıp bayramı şeklinde kutlanması benimsenmiştir.¹¹

KAYNAKLAR

1. Altıntaş A. Hastaneden, Fakülteye; Cerrahpaşa 44. Yıl anısına. Maestro Reklamcılık. 2011. s:34-39.
2. Uğurlu MC. "14 Mart Tıp Bayramı"nın Düşündürdükleri. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası. 1997; 50: 1-5.
3. Uzluk FN. "Türk Tıbbiyesinin 748. Yıldönümü Dolayısıyla Hekimbaşı Mustafa Behçet Zati, Eserleri Üstüne Bir Araştırma" Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü No.3. Ankara 1954.
4. Altıntaş A. Çağdaş Tıp Eğitiminin Başlaması. Hatemi H, Altıntaş A. (eds.) Türk Tıp Eğitiminin Önemli Adımları. CSA Global Publishing 2005. s. 56-60.
5. Ataç. A. Osmanlı Devletinde Askeri Sağlık Hizmetleri. Ak B, Ataç A. (eds.) Osmanlı Devletinde Sağlık Hizmetleri Sempozyumu. 2000:249-262.

6. Altıntaş A. Osmanlılarda Tıp Eğitimi. Ak B, Ataç A. (eds.) Osmanlı Devletinde Sağlık Hizmetleri Sempozyumu. 2000:89-115.
7. Kumbaracılar S. Tulumbacıbaşı Konağı ve İstanbul'da İki Tıbbiye Mektebi. Dirim 1948; 23: 205-209.
8. Altıntaş A. Tıbhane'de Nişan Takdimi Merasimi 6 Mart 1834. Hatemi H, Altıntaş A. (eds.) Türk Tıp Eğitiminin Önemli Adımları. CSA Global Publishing 2005. s. 67-70.
9. Cantay Güreşsever G. Osmanlı Türklerinde Tıp Eğitimi Sistemi. Ak B, Ataç A. (eds.) Osmanlı Devletinde Sağlık Hizmetleri Sempozyumu. 2000:125-133.
10. Altıntaş A. Tıbhane'de eğitim. Hatemi H, Altıntaş A. (eds.) Türk Tıp Eğitiminin Önemli Adımları. CSA Global Publishing 2005. s. 61-70.
11. Civeleker M. İÜ Öğrenciler Tıp Bayramının Mimarı. Tarih. Mart 2012.